

ประสบการณ์ทำงาน และองค์ความรู้เรื่องเอกสารโบราณ

เทิม มีเต็ม^๑
ทีปรัตน์ ศรีวัชรวิทย์^๒

นายเทิม มีเต็ม ผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาษาตะวันออก ผู้ทรงคุณวุฒิ กรมศิลปากร

บทความนี้เรียบเรียงจากการบรรยายของ นายเทิม มีเต็ม ผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาษาตะวันออก ผู้ทรงคุณวุฒิ กรมศิลปากร ในโครงการพัฒนาบุคลากร แนวทางการพัฒนาหอสมุดแห่งชาติสู่ประชาคมอาเซียน ประจำปี ๒๕๕๘ ระหว่างวันที่ ๑๗ - ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๗ ณ โรงแรมมิราเคิล สวีท พัทยา จังหวัดชลบุรี โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน ๑๐๐ คน การบรรยายแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน

๑. องค์ความรู้เรื่องเอกสารโบราณ

๒. ประสบการณ์การทำงานด้านเอกสารโบราณ

เบื้องต้นได้กล่าวถึงความหมายของเอกสารโบราณ ซึ่งคำว่า “เอกสารโบราณ” เป็นคำ ๓ คำ ที่นำมาเรียงต่อกันซึ่งมาจากภาษาบาลี ดังนี้

เอก (อ่านว่า เอกะ) แปลว่า หนึ่ง

สาร (อ่านว่า สาระ) แปลว่า แก่นแท้ ประโยชน์

โบราณ (อ่านว่า โบราณะ) แปลว่า เก่าแก่ หรือ
เรื่องราวในอดีต

^๑ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาษาตะวันออก ผู้ทรงคุณวุฒิ กรมศิลปากร

^๒ นักภาษาโบราณชำนาญการพิเศษ สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ผู้เรียบเรียง

ดังนั้น คำนิยามของคำว่าเอกสารโบราณจึงหมายถึง การบันทึกเรื่องราวในอดีตที่กรอปปไปด้วยสารประโยชน์ ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี กฎหมาย ตำนาน เป็นต้น ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์

ประเภทของเอกสารโบราณ

เอกสารโบราณ แบ่งเป็นประเภทต่างๆ ได้แก่ จารึก คัมภีร์ใบลาน หนังสือสมุดไทย กระดาษสา กระดาษเพล กระดาษฝรั่ง ที่เราจัดประเภทแบบนี้เพื่อสะดวกในการทำบัตรบรรณานุกรม และสะดวกในการศึกษาค้นคว้า

นอกจากนี้ เรายังจัดกลุ่มของอักษรที่ใช้ในเอกสารนั้นๆ ได้แก่ อักษรปัลลวะ อักษรหลังปัลลวะ อักษรมอญโบราณ อักษรขอมโบราณ และอักษรไทย ซึ่งอักษรไทยนี้ เรายังจำแนกออกไปได้แก่ อักษรไทยสุโขทัย อักษรไทยล้านนา อักษรไทยอยุธยา อักษรไทยอีสาน ซึ่งอักษรไทยอีสานนี้ยังแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ อักษรไทยอีสาน และอักษรไทยน้อย และนอกจากนี้ เรายังแบ่งออกเป็นอักษรธรรม ซึ่งมีอยู่ทางภาคเหนือ และภาคอีสานของประเทศไทย ทางภาคเหนือเรียกว่า อักษรธรรมล้านนา และทางภาคอีสานเรียกว่า อักษรธรรมอีสาน เป็นต้น

นอกจากรูปอักษรแล้ว ยังมีภาษาที่ปรากฏอยู่ในเอกสารโบราณ ได้แก่ ภาษาสันสกฤต ภาษาบาลี ภาษามอญโบราณ ภาษาขอมโบราณ ซึ่งในปัจจุบันเรียกว่า ภาษาเขมรโบราณ และภาษาไทย

ซึ่งภาษาต่างๆ ที่ใช้ในเอกสารโบราณเหล่านี้มีคำนิยามของการใช้เส้นอักษรที่แตกต่างกัน เช่น เอกสารโบราณประเภทจารึก หมายถึง รูปลักษณะอักษรที่จารึกให้ปรากฏบนแผ่นวัตถุ ได้แก่ แผ่นหิน แผ่นดินเผา แผ่นโลหะ ไม้ และกระดูกสัตว์ เป็นต้น เอกสารโบราณประเภทคัมภีร์ใบลาน หมายถึง รูปลักษณะอักษรตัวจาร เป็นต้น ทั้งนี้ การกำหนดแบบรูปลักษณะอักษรแต่ละประเภท ก็เพื่อความสะดวกในการจัดหมวดหมู่ จัดทำทะเบียนประวัติ และแบ่งประเภทของเอกสารโบราณ เช่น ศิลาจารึก พอขุนรามคำแหง อักษรไทยสุโขทัย ภาษาไทย เป็นต้น

เอกสารโบราณประเภทต่างๆ เราแบ่งตามวัตถุที่ใช้ ดังนี้

๑. จารึก จะใช้วัตถุประเภทแผ่นหิน แท่นหิน ลานเงิน ลานทอง แผ่นดีบุก จะเรียกว่า เส้นจารึก

๒. คัมภีร์ใบลาน จะใช้เส้นจารซึ่งจะปรากฏเฉพาะคัมภีร์ใบลานเท่านั้น นอกจากนี้ ยังมีเส้นขุบท หมิก เส้นขุบทอง เส้นไหมทอง แต่จะปรากฏหลักฐานไม่มากนัก ลักษณะคัมภีร์ใบลานอีกประการหนึ่งคือแบบฉบับต่างๆ เช่น ล่องชาด ล่องรัก ข้างลาย ทองทิบ ชาดทิบ เป็นต้น

๓. หนังสือสมุดไทย ที่ใช้ส่วนใหญ่ ได้แก่ เส้นหมึก เส้นดินสอมีทั้งเส้นดินสอขาว ดินสอดำ เส้นรง มีลักษณะเป็นเส้นสีเหลือง และเส้นทอง เป็นต้น

อ๊อ - ค้าว = ค้วน
ค่นา - ค่น่า = ค่น่า

บทญา ฐิตะบารอ
บทญารามบารอ
บทญามอวราชทลวเจ้า

อฏฐาลอ = ขงขง
ขงขงขง = ขงขงขง
ขงขงขง = ขงขงขง

อฏฐาลอ - ขล - ขล - ขล
อฏฐาลอ - ขล - ขล - ขล
อฏฐาลอ - ขล - ขล - ขล
ขล, ขล

ประโยชน์ของเอกสารโบราณ

๑. บ่งบอกถึงเรื่องราวในอดีต เช่น พระมหากษัตริย์ พระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ กฎหมาย เป็นต้น รวมถึงเรื่องราวในอดีตต่างๆ ที่เป็นหลักฐานในการศึกษา ค้นคว้า วิชาการต่างๆ เช่น เรื่องพระมหากษัตริย์ ได้แก่ ข้อความในจารึก หลักที่ ๑ จะรู้ว่าพ่อขุนรามคำแหงมหาราช มีบิดา ชื่อศรีอินทราทิตย์ มีพี่น้อง ๕ คน เป็นต้น เรื่อง พระพุทธศาสนา เช่น เรื่องประวัติการสังคายนา พระพุทธศาสนานิกายต่าง ๆ เป็นต้น

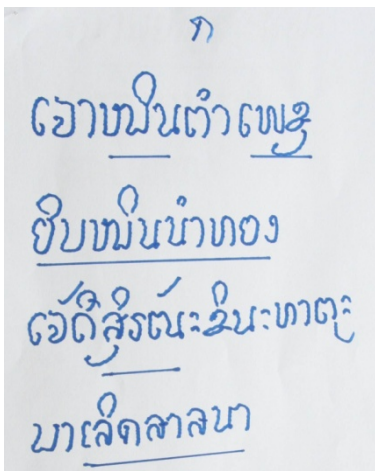
๒. บ่งบอกถึงความเก่าแก่ของเอกสาร โบราณ เช่น เอกสารโบราณประเภทจารึก อักษร ปัลลวะ พ.ศ. ๑๒๘๐ อักษรขอมโบราณ ประมาณ พุทธศตวรรษที่ ๑๔ อักษรมอญโบราณ ประมาณ

พุทธศตวรรษที่ ๑๗ ซึ่งปัจจุบันหลักฐานเหล่านี้ก็ได้ ปรากฏให้เห็นถึงคุณค่า และเก็บรักษาไว้อย่างดี

๓. ได้ทราบถึงบุคคลสำคัญที่รวบรวม เอกสารโบราณในประเทศไทยมีหลายพระองค์ ได้แก่

- พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์
- ในสมัยรัชกาลที่ ๕ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้เป็นผู้รวบรวมเอกสารโบราณ ประเภทต่างๆ รวมถึงคัมภีร์ใบลานและตู้ไทยโบราณมาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ

๔. ประโยชน์ในลักษณะรูปแบบของตัวอักษร กล่าวคือ เราพบอักษร ก. ไก่ ในเอกสารโบราณประเภทจารึกหลักหนึ่ง พ.ศ. ๑๘๓๕ และเราพบอักษร ก.ไก่ และอักษรวิธีที่เหมือนกันในจารึกอีกหลักหนึ่งไม่ปรากฏปีพุทธศักราช สามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้ เพื่อระบุอายุของเอกสารโบราณนั้นๆ ได้

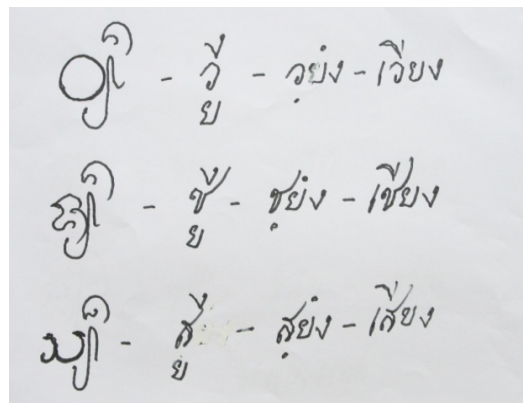
ประสบการณ์ในการอ่านเอกสารโบราณ

การอ่านเอกสารโบราณประเภทต่างๆ ผู้อ่านจะต้องมีความพร้อมทางด้านความรู้เกี่ยวกับเรื่องประเภทของเอกสารโบราณ ประเภทของรูปลักษณ์อักษร เนื้อหาในเรื่องต่างๆ และคำศัพท์ที่ปรากฏในเอกสารโบราณ เป็นต้น นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องใช้ประสบการณ์ในการทำงานเป็นอย่างมาก ถ้าไม่รู้ก็ให้ถาม เพราะบางครั้งคนที่ป็นรุ่นหลังๆ อาจมีความรู้มากกว่าเราก็ได้ ถ้าไม่ถามและเราอายุก็จะไม่ได้ความรู้ และที่สำคัญอีกอย่างคือการศึกษาค้นคว้าจากตำราต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ เพราะฉะนั้นประสบการณ์ที่สำคัญในการทำงานคือ

การถามและการศึกษาค้นคว้า ตรวจสอบจากบุคคลและการศึกษาจากเอกสารต่างๆ ดังคำกลอนที่ว่า

“อันนักปราชญ์ ราชครู ผู้รู้หลัก
อย่าถือศักดิ์ สนทนา อัจฉมาศัย
อุตส่าห์ถาม ตามประสงค์ จำรงใน
จึงจะได้ รู้รอบ ประกอบการ”

นอกจากนี้ ผู้อ่านเอกสารโบราณยังจำเป็นต้องมีความละเอียดถี่ถ้วน รอบคอบ รวมทั้งต้องมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองด้วย เช่น อักษรช่วงใดอ่านไม่ได้ก็ยังไม่ต้องอ่าน ไม่ควรเดาหรือแต่งเติมไปก่อน เพราะอาจทำให้เกิดการผิดพลาดและคลาดเคลื่อนไปได้ ส่งผลทำให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์คลาดเคลื่อนไปด้วย ประการสำคัญเราจะต้องแม่นยำในเรื่องรูปแบบอักษรแต่ละแบบว่ามีรูปอักษรอย่างไร มีอักษรอะไรบ้าง และอักษรวิธี คือการประสมอักษร รูปพยัญชนะกับสระ แต่ละชนิดมีลักษณะการประสมอักษรอย่างไร เช่น อักษรไทยที่ปรากฏในจารึกสุโขทัย คำว่า “ชยง” เมื่อถ่ายถอดเป็นอักษรไทยปัจจุบัน คำว่า “เชียง” เป็นต้น

นอกจากนี้ การอ่านตัวเลข และการนับปี
นักภาษาโบราณ จำเป็นจะต้องมีความแม่นยำตัวเลข
และอ่านเลขให้ชัดเจน เพราะจะมีผลต่อการอ่าน
และการนับศักราชจะได้ไม่คลาดเคลื่อน เช่น การนับ
ปี ของทางภาคเหนือ นั้น จะเริ่มนับปีจากปีมะเมีย

เป็นปีแรก คือ ปีที่ ๑ แล้วไล่ไปตามลำดับ เป็นต้น
ดังเช่นปี จ.ศ. ๘๓๘ (จุลศักราช ๘๓๘) จะตรงกับ
นักษัตรใด ลำดับแรกทำให้เป็น พ.ศ. (พุทธศักราช)
ก่อน โดยนำเลข ๑๑๘๑ ซึ่งเป็นการนับปีทาง
พระพุทธศาสนาหลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จ
ปรินิพพานได้ ๑ ปีมาบวก จะตรงกับ พ.ศ. ๒๐๑๙
จากนั้นให้นำ ๑๒ คือจำนวนปีตามนักษัตรมาหาร
จะเหลือเศษ ๓ แล้วเริ่มนับปีมะเมียเท่ากับเศษ ๑
ตามลำดับ เช่น เศษ ๑ มะเมีย เศษ ๒ มะแม ดังนั้น
เศษ ๓ ก็จะเป็นปีวอก เป็นต้น

ทั้งนี้ ในการปฏิบัติงานในสำนักหอสมุด
แห่งชาติ ขอให้ทุกฝ่ายให้ความร่วมมือในการ
ปฏิบัติงาน ไม่ว่าจะเป็นนักภาษาโบราณ บรรณารักษ์
หรือเจ้าหน้าที่ในตำแหน่งอื่นๆ ซึ่งแต่ละคนมีความรู้
เฉพาะด้าน เฉพาะทางไม่เท่ากัน ขอให้ปฏิบัติงาน
ร่วมกันด้วยความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจกันทำงานใน
การเข้าสู่อาเซียนต่อไป ♦

$$\begin{array}{l} \text{จ.ศ. ๘๓๘} \\ \underline{๑๑๘๑} + = ๒๐๑๙ \div ๑๒ \\ \text{เศษ ๓} \\ \text{๑ ม.เมีย} \\ \text{๒ ม.แม} \\ \text{๓ วอก} \\ \hline \text{ว.ศ. = อัฐศก} \\ \text{ศ. = ปีวอก} \\ \hline \text{ณ. ๒๕๖๓.๕๗} \end{array}$$